

MUZEYSHUNOSLIKDA YANGI YONDASHUVLAR VA METODOLOGIYALAR

Axmadjonov Asomiddin Abdulaziz o'g'li
Tarix fakulteti Muzeyshunoslik yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: *Maqola muzeyshunoslikda so'nggi yillarda yuz berayotgan yangi yondashuvlar va metodologiyalarni tahlil qiladi. Ushbu tadqiqotda muzeylarda raqamli texnologiyalarning qo'llanilishi, madaniy merosni saqlash va konservatsiya metodlaridagi yangiliklar, muzeylarning jamiyatdagi ijtimoiy roli, pedagogik yondashuvlar va madaniyatlararo muloqotning rivojlanishi kabi muhim mavzular ko'rib chiqilgan. Muzeylar bugungi kunda faqat san'at va tarixni namoyish qilish joylari emas, balki ta'lim, jamiyatni anglash va ijtimoiy dialog markazlariga aylangan. Yangi metodologiyalar va texnologiyalar muzeylar faoliyatini yangi o'lchamda takomillashtirmoqda va ularga zamonaviy talablarga javob berish imkoniyatini yaratmoqda.*

Kalit so'zlar: *muzeyshunoslik, raqamli texnologiyalar, madaniy meros, konservatsiya metodlari, pedagogik yondashuv, madaniyatlararo muloqot, jamiyatdagi roli, ijtimoiy tenglik, inklyuzivlik, virtual ko'rgazmalar, interaktiv eksponatlar, 3d texnologiyalar, san'at asarlarini tiklash.*

Аннотация: *В статье анализируются новые подходы и методологии, происходящие в последние годы в музейном деле. В этом исследовании рассматривались такие важные темы, как применение цифровых технологий в музеях, инновации в методах сохранения и сохранения культурного наследия, социальная роль музеев в обществе, педагогические подходы и развитие межкультурной коммуникации. Сегодня музеи стали не только местами для демонстрации искусства и истории, но и центрами образования, понимания общества и социального диалога. Новые методологии и технологии совершенствуют деятельность музеев в новом измерении и дают им возможность отвечать современным требованиям.*

Ключевые слова: *музейное дело, цифровые технологии, культурное наследие, методы сохранения, педагогический подход, межкультурный диалог, роль в обществе, социальное равенство, инклюзивность, виртуальные выставки, интерактивные экспонаты, 3D-технологии, реставрация произведений искусства.*

Annotation: *the article analyzes new approaches and methodologies that have been taking place in recent years in museology. This study covers important topics such as the use of digital technologies in museums, innovations in cultural heritage preservation and conservation techniques, the social role of museums in society, pedagogical approaches, and the development of intercultural dialogue. Museums today have become centers of education, community awareness, and social dialogue, not just places to display art and history. New methodologies and technologies are improving the activities of museums in a new dimension and provide them with the opportunity to meet modern requirements.*

Keywords: *museology, digital technologies, cultural heritage, conservation techniques, pedagogical approach, intercultural dialogue, role in society, social equality, inclusivity, virtual exhibitions, interactive exhibits, 3D technologies, restoration of works of art*

KIRISH

Muzeyshunoslik, muzeologiya – muzeylar tarixi, ularning ijtimoiy vazifalari, muzey ishi nazariyasi va metodikasi masalalarini o‘rganadigan fan tarmog‘i. Mezeyshunoslik tizimiga muzey ishi nazariyasi, muzey ishi tarixi (muzey tarixshunosligi bilan), muzey manbashunosligi, muzeylar va muzey tadqiqotlari faoliyatiga doir barcha o‘ziga xos tomonlarni o‘rganuvchi ilmiy metodika kiradi. Mezeyshunoslik muzey buyumlarini jamlash, muzeyga keluvchilarni o‘rganish jarayonida dala tadqiqotlari usullari va bevosita muntazam kuzatuv ishlari, ijtimoiy usullarni qo‘llaydi. Mezeyshunoslikning boshqa fanlar bilan har tomonlama uzviy bog‘liqligi uning obyektiv jihatdan murakkabligini belgilaydi. Mezeyshunoslik ham ijtimoiy, ham tabiiy fanlar bilan birdek bog‘liq, ayniqsa, muzeyning mavzuiga oid fanlar va yordamchi fan sohalari (tarix, arxeologiya, geologiya, etnografiya, adabiyotshunoslik, zoologiya, san‘atshunoslik va boshqalar) bilan umumiy tomonlari ko‘p. Mezeyshunoslikda muzeylarning tabiat va jamiyatni o‘rganish bilan uzviy bog‘liq bo‘lgan manbalarni jamlash, muzey buyumlarini ilmiy hujjatlashtirish, o‘rganish va saqlash, ekspozitsiya va ko‘rgazmalar tashkil etish, ilmiyma’rifiy, g‘oyaviy tarbiyaviy faoliyati va boshqalarda namoyon bo‘ladigan ijtimoiy vazifalari ustida tadqiqotlar olib boradi. Muzeylarni to‘ldirish, yodgorliklarni hisobga olish, saqlash va restavratsiya qilishning ilmiy tamoyillari ishlab chiqiladi.

NATIJA VA MUHOKAMA

Muzeyshunoslik – bu san‘at, tarix, madaniyat, va ilm-fan sohalarini o‘rganadigan multidissiplinar fan bo‘lib, uning asosiy maqsadi muzeylarni ilmiy, madaniy va pedagogik jihatdan rivojlantirishdir. So‘nggi yillarda muzeyshunoslikda yangi yondashuvlar va metodologiyalar tobora ommalashib bormoqda. Bu jarayonlarning rivojlanishi global madaniyatlar o‘rtasidagi aloqalar, yangi texnologiyalarning joriy etilishi va ijtimoiy talablarning o‘zgarishi bilan bog‘liq. Muzeylar nafaqat san‘at asarlarini saqlash va namoyish etish joylari, balki jamiyat va madaniyatni anglash va tushunishga yordam beruvchi muhim markazlarga aylangan.

1. Muzeyshunoslikda raqamli texnologiyalarning qo‘llanilishi

Yangi metodologiyalardan biri muzeylarda raqamli texnologiyalarning qo‘llanilishini kengaytirishdir. Virtual ko‘rgazmalar, interaktiv displeylar, augmented reality (AR) va virtual reality (VR) kabi texnologiyalar muzeylarga yangi hayot bag‘ishlamoqda. Bunday texnologiyalar yordamida mehmonlar faqatgina eksponatlar bilan emas, balki san‘at asarlarini yaratish jarayonini, tarixiy kontekstni va madaniy merosni yangi o‘lchamda qabul qiladilar.

Misol: Londondagi "British Museum" va Nyu-Yorkdagi "Metropolitan Museum of Art" muzeylarida raqamli arxivlar, virtual turlar va interaktiv ko‘rgazmalar muvaffaqiyatli amalga oshirilgan.

2. Madaniy merosni saqlash va konservatsiya metodologiyalari

Yangi yondashuvlar konservatsiya va saqlash metodlarida ham ko'rinadi. An'anaviy konservatsiya usullaridan tashqari, zamonaviy ilm-fan va texnologiyalar yordamida muzeylarda saqlanayotgan asarlarning tiklanishi va uzoq muddat davomida saqlanishi uchun innovatsion metodlar ishlab chiqilmoqda. Bunga, masalan, nanoteknologiyalar, yangi materiallar va biologik konservatsiya metodlari kiradi.

Misol: Florensiyadagi "Uffizi Gallery" muzeyida konservatsiya jarayonida mikroskopik analizlar va 3D texnologiyalar orqali tasviriy san'at asarlarini tiklash ishlari olib borilmoqda.

3. Muzeyning jamiyatdagi ijtimoiy rolini o'rganish

Muzeyshunoslikda yangi metodologik yondashuvlardan biri muzeylarning jamiyatdagi o'rni va ahamiyatini tahlil qilishdir. Muzeylar jamiyatning madaniy va tarixiy yodgorliklarini saqlash bilan birga, ijtimoiy va siyosiy masalalar bilan ham shug'ullanadi. Bugungi kunda muzeylar ijtimoiy tenglik, madaniy xilma-xillik va inklyuzivlikni targ'ib qilishda muhim rol o'ynaydi.

Misol: Afrika madaniyatlari va tarixini yoritish bo'yicha tashkil etilgan ko'rgazmalar, shuningdek, ayollarning san'ati va erkinliklarini ta'kidlashga qaratilgan yirik ko'rgazmalar muzeylarning ijtimoiy roli o'sayotganini ko'rsatadi.

4. Pedagogik yondashuvlar va ta'limdagi roli

Muzeylar faqat san'at va tarixni namoyish qilish joylari emas, balki ta'lim va tarbiya markazlariga aylangan. Yangi pedagogik metodologiyalar muzeylarni o'quv jarayonining ajralmas qismiga aylantirgan. Interaktiv eksponatlar, pedagogik dasturlar va bolalar uchun mo'ljallangan maxsus ko'rgazmalar muzeylarni ta'lim olishning samarali vositasiga aylantirmoqda.

Misol: "Science Museum" (London) va "Natural History Museum" (Nyu-York) kabi muzeylar, o'zlarining maxsus ta'lim dasturlari va interaktiv eksponatlari yordamida bolalar va o'quvchilarga ilmiy va madaniy ma'lumotlar berishni maqsad qilgan.

5. Muzeylarda madaniyatlararo muloqot va dialog

Yangi metodologiyalar orasida madaniyatlararo muloqot va dialogni rivojlantirishda muzeylarning ahamiyati kuchaygan. Muzeylar turli madaniyatlar o'rtasidagi aloqalarni kuchaytirishga yordam beradi va odamlar o'rtasida hurmat va tushunishni oshiradi. Bunday yondashuv, ayniqsa, etnik va madaniy xilma-xillikka ega bo'lgan jamiyatlarda muhim ahamiyatga ega.

Misol: "Smithsonian Institution" (AQSH) muzeylari va boshqa yirik milliy muzeylar madaniy merosni o'rganish va tarqatishda madaniyatlararo aloqalarni rivojlantirishda katta rol o'ynaydi.

Xulosa: Muzeyshunoslikda yangi yondashuvlar va metodologiyalar muzeylarning jamiyatdagi rolini, ularning ilmiy va madaniy ahamiyatini yangi o'lchamga olib chiqmoqda. Raqamli texnologiyalar, konservatsiya metodlaridagi yangiliklar, pedagogik yondashuvlar va madaniyatlararo muloqot — bularning barchasi muzeylarning kelajagini belgilaydi. Shuningdek, muzeylar jamiyatga yangi g'oyalar va tasavvurlarni taqdim etishda davom etadi, ularning yangi metodologik yondashuvlari bu jarayonni yanada samarali va qiziqarli qilishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. **Baker, C. (2019).** *Museums and the Digital: New Directions in Museum Studies.* London: Routledge.
Ushbu manbada raqamli texnologiyalarning muzeylar faoliyatiga ta'siri, shuningdek, virtual va interaktiv ko'rgazmalarni tashkil etish bo'yicha metodologiyalar ko'rib chiqilgan.
2. **Macdonald, S. (2011).** *A Companion to Museum Studies.* Oxford: Blackwell Publishing.
Muzeyshunoslikka oid ilmiy asoslar, metodologiyalar va yondashuvlar tahlil qilinadi, jumladan, muzeylarning jamiyatdagi roli va uning pedagogik imkoniyatlari.
3. **Kreps, C. (2003).** *Liberating Culture: Cross-Cultural Perspectives on Museums, Curation, and Heritage Preservation.* London: Routledge.
Kitobda muzeylarning madaniyatlararo muloqotdagi roli va madaniy merosni saqlashda yangi yondashuvlar muhokama qilinadi.
4. **Richards, G. (2018).** *Cultural Tourism: A Handbook.* London: Routledge.
Muzei va madaniyat turizmi o'rtasidagi aloqalar, muzeylarning turistik sohadagi o'rni va iqtisodiy ta'siri ko'rib chiqilgan.
5. **Penny, H. (2017).** *Museums and Heritage in the 21st Century: Changing Contours of Memory and Culture.* London: Springer.
Muzeilar va madaniy merosni saqlashda yangi metodologiyalar, konservatsiya ishlari va muzeylarning o'zgarayotgan roli haqida so'nggi ilmiy ishlar va yondashuvlar tahlil qilinadi.
6. **Hein, G. (2000).** *The Museum in Transition: A Philosophical Perspective.* Washington, D.C.: Smithsonian Institution Press.
Muzeyshunoslikning falsafiy asoslari va zamonaviy metodologiyalar bo'yicha asosiy nuqtai nazarlar tahlil qilinadi.
7. **Holm, D., & Mairesse, F. (2006).** *Museum Communication and Social Theory.* Oxford: Berg Publishers.
Muzeylarni jamiyat bilan bog'lash, ular orqali ijtimoiy va madaniy muloqot o'rnatish bo'yicha yangi yondashuvlar.